

Nagy Zoltán*

A faktoring intézményi háttere

A tanulmány a faktoring-tevékenység szemszögéből vizsgálja meg a hazai pénzügyi intézményrendszert. A tisztább fogalomértelmezés érdekében a tanulmány összeveti a jogi és a közgazdasági fogalomhasználatot, bemutatja a pénzügyi közvetítő rendszer, bankrendszer, pénzügyi intézményrendszer elhatárolását. Vázolja a faktoring intézményi szabályozásának ellentmondásait, a pénzügyi tevékenység szabályozásának magyar fejlődéstörténetét az 1970-es évektől napjainkig. A szabályozási hiányosságok felvetése mellett a jogszabályok módosítására többféle alternatív megoldást is javasol az értekezés, ezzel is rámutatva a faktoring-tevékenység jelentőségére. Elemzésében kitér a külföldi és hazai gyakorlati tapasztalatokra egyaránt, amelyek szintén megalapozhatják a jövőbeni jogi szabályozást, választ adva a tanulmányban felvetett, az intézményi struktúrát érintő kérdésekre.

Kulcsszavak: faktoring, faktorház, pénzügyi intézmény, pénzügyi vállalkozás, bankrendszer

Az intézményi struktúrával kapcsolatos elméleti alapvetések

A faktoring pénzügyi szolgáltatáskénti elemzése mellett fontos az intézményi háttér feltérképezése, megvizsgálva, hogy mely intézménytípus jogosult a faktoring-tevékenység végzésére és milyen speciális feltételek érvényesülése mellett. A kizárólagosság elvének érvényesülése révén csak pénzügyi intézmény végezhet pénzügyi szolgáltatási és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet, így a pénzügyi intézményi struktúrát kell görcső alá venni és megvizsgálni (Petrik 2003:38).

Mielőtt a jogi szabályozás szerinti strukturális kérdésekre rátérnék, elméleti oldalról elemzem a pénzügyi intézmények helyét a pénzügyi közvetítő rendszeren, illetve a bankrendszeren belül.

A két átfogó elméleti fogalom elemzését a pénzügyi közvetítő rendszer meghatározásával kezdem, mivel ez a szélesebb fogalom.

A pénzügyi közvetítő intézmények a szabályozás tekintetében elsősorban funkcionális oldalról közelíthetők meg. Az intézmények alapvető funkciója, hogy egyidejűleg kiegészítsek az egyének és vállalatok két típusának vagyontömegükre vonatkozó preferenciáit (Tobin 1984:76). Az egyik oldalon vannak a kölcsönvevők, akik ki akarják terjeszteni reális vagyonukat saját nettó tőkeállományuk értékén túl, míg a másik oldalon a kölcsönadók állnak, akik nettó vagyonuk egy részét vagy egészét, stabil pénzügyi értékű, beválthatatlanság minimális kockázatát hordozó eszközökben kívánják tartani (Tobin 2003:76-77.) A funkció

* A szerző egyetemi adjunktus a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Pénzügyi Jogi Tanszékén. E-mail: jogdrnz@uni-miskolc.hu

lényege tehát a transzformáció, azaz a pénzügyi közvetítők átalakítják a megtakarítások nagyságát, időtartamát, kockázatát és likviditását (Simon 2003:7).

Más felfogás szerint a pénzügyi közvetítő fogalma – az előzőhöz hasonló elméleti alapokon – a közvetett finanszírozásból vezethető le, amelynek lényege, hogy a megtakarító egy pénzügyi közvetítő intézménnyel köt szerződést, és ez a pénzügyi közvetítő juttatja el a beruházóhoz a szükséges pénzügyi forrást. A közvetett finanszírozás két végpontja között szerepelnek a pénzügyi közvetítők, olyan pénz- és tőkepiaci intézmények, amelyek jogszabályban meghatározott szolgáltatásokat nyújtanak megtakarítóknak és beruházóknak egyaránt (Földes 2003:310; Kohn 2003:73).

A bankok speciális helyzetéből adódóan a pénzügyi közvetítők bankokra és nem banki pénzügyi közvetítő intézményekre oszthatók fel (Tobin 1984:80). A bankok speciális helyzetét a pénzügyi közvetítő képességük adja, amely alapvetően megkülönbözteti őket a többi intézménytől (Tobin 1984:78). A pénzügyi közvetítők intézménytípusonként való tipizálása is fellelhető a szakirodalomban. A pénzügyi közvetítők típusai (Tobin 1984:77):

- bankszerű közvetítők,
- bankok,
- takarékpénztárak,
- takarékbankok,
- hitelszövetkezetek,
- finanszírozó társaságok,
- befektetési társaságok,
- kötvényalapok,
- részvényalapok,
- pénzügyi befektetési alapok,
- meghatározott járuléku nyugdíjalapok,
- biztosítók,
- vagyon- és balesetbiztosítók,
- életbiztosítók,
- meghatározott juttatású nyugdíjalapok,
- kormányzati közvetítők (Kohn 2003:77, 176),
- központi bank,
- szövetségi kormányhivatalok,
- szövetségi költségvetésből finanszírozott intézmények.

A pénzügyi közvetítő rendszer tehát szélesebb fogalom, mint a *bankrendszer fogalma*, amely a központi bankot és a fentebb említett bankszerű közvetítőket, a jelenlegi jogszabályi kifejezés alapján a pénzügyi intézményeket fogja össze. A bankrendszer tehát a banktevékenységekkel összefüggő jelenségek törvényszerűségét mutató rendezett egészét, a bankári cselekvések meghatározott elvekhez igazodó rendjét, folyamatos állandóan visszatérő és megújuló jellegét foglalja magában (Husztai 2001-2002:48).

A letisztult fogalomhasználat révén a bankrendszer szélesebb fogalom a központi bank révén, mint a pénzügyi intézményrendszer fogalma, amely csak a hitelintézeteket és a pénzügyi vállalkozásokat fogja át (Petrik 2003:16, 37, 38). Erre utal az enciklopédikus meghatározás is, amely kimondja, hogy a bankrendszer egy ország bankjainak az összessége (Enciklopédia 1988:110).

Van olyan szerző, aki a bankrendszert piramishoz hasonlítja, amelyben a két szintet a központi bank (jegybank), illetve az üzleti bankok alkotják (Husztai 2001-2002:48):

- központi bank (jegybank),
- üzleti bankok:
  - nagy univerzális kereskedelmi bankok,
  - kis és közepes kereskedelmi bankok (leánybankok és affiliációk),
  - szakosított pénzintézetek,
  - egyéb pénzintézetek és pénzközvetítők.

A törvényes fizetőeszköz kibocsátásának a jogával felruházott jegybank vált a bankrendszer központi intézményévé, a makroszintű gazdasági folyamatok egészére és a bankrendszer működésére is meghatározó befolyást gyakorol (Husztai 2001-2002:50). A jegybank státuszát a monetáris politikai szerepkör mellett (Husztai 2001-2002:51-84, v.ö. Madár – Schepp – Szabó – Szebellédi – Zeller 2001:213) legjobban a működésének az alapvető célja (Nagy 2003:270) és az ennek érdekében érvényesített jegybanki függetlenség jellemzi (Károlyi – Nagy – Prugberger – Törő 2006:239, v.ö. Nagy 2003:273-276).

Az üzleti bankok meghatározásánál funkcionális oldalról közelít több szerző is (Simon 2003:8-10). Az üzleti bankok tehát olyan szervezetek, amelyek a társadalmi munkamegosztásban betéteket gyűjtenek, és azokat hitel formájában kihelyezik, vagy befektetik, értékpapírokat bocsátanak ki és forgalmazznak, sajátos szervezetükből eredően pénz teremtésére is alkalmasak, valamint széles körű pénzügyi és bankszolgáltatásokat látnak el.

Az üzleti bankok tipizálása során két alapvető és egy harmadik, a kettő tulajdonságait elegyítő típust különböztet meg a szakirodalom a belföldi bankok esetében (Husztai 2002-2002:86). (Ettől elkülönült típusjegyeket hordoznak és egy csoportban kezelendők a nemzetközi pénzügyi szervezetek és intézmények.) (Husztai 2001-2002: 101-115.)

Az angolszász rendszer az üzleti bankok tevékenységi körét mereven elhatárolja egymástól, egyes bankok foglalkozhatnak betétgyűjtéssel és hitelezéssel, míg mások értékpapír-műveletekkel vagy befektetésekkel. Az európai, kontinentális rendszer az univerzális bankok kialakulását segíti elő.

A japán bankrendszer a kettő között foglal helyet; átvéve az angolszász elhatárolást, de valójában univerzális jegyeket felmutató bankokként működnek a japán nagybankok (Husztai 2001-2002:86-87).

A szakirodalmi felfogások mintegy szinonimaként használják a bankrendszer, pénzintézeti rendszer, pénzügyi intézményrendszer kifejezéseket. A korábbi jogi szabályozás olyan mélyen beivódott a szakzsargonban, hogy a hatályos jogi szabályozásban használt pénzügyi intézményrendszer kifejezéssel alig találkozunk.

A jogi szabályozásban a bankrendszer kifejezés használatát még az állami pénzügyekről szóló törvényben találjuk meg, amely meghatározza a bankrendszer feladatait és az intézményi struktúrát is (Ápt. 28.§ (1)-(2) bek.). A bankrendszer kifejezés átfogja a jogalkotó meghatározása alapján a központi jegybankot, a pénzügyi intézményeket (köztük a bankokat), illetve a biztosítókat is. Ma már ez a törvényi fogalom nem hatályos, illetve a közgazdasági, jogi irodalom – mint ahogy a fentiekben is említettem – ettől eltérően használja a fogalmat (Szentiványi 1988:181-203). A bankrendszer kifejezés gyakorlatilag a központi jegybankot, illetve a pénzügyi intézmények fogalmát fogja át, amelyre a jogalkotó is utal a hitelintézeti törvény magyarázatában (Hpt.: Indoklás). A biztosítók külön jogi szabályozásuk révén nem értendők bele a bankrendszer fogalmába.

Hasonló átalakuláson ment át a *pénzügyi rendszer fogalma*, amely az állami pénzügyekről szóló törvény szabályai alapján „leváltotta” a bankrendszer fogalmát (Ápt. 28.§ (1)-(4) bek.). A pénzügyi rendszerbe tartoznak a fentiekhez hasonlóan a biztosítók is a korábbi jogi szabályozásban. Tehát az 1985-től hatályos szabályozás értelmezésében a bankrendszer és a pénzügyi rendszer fogalma egybeesik.

A változás az 1991-es szabályozást követően következik be a pénzügyi rendszerekről és a pénzügyi tevékenységről szóló törvény alapján. Az itt meghatározott pénzügyi rendszer fogalmába már nem értendő bele a központi jegybank, hanem csak a pénzügyi intézetek (kereskedelmi bank, szakosított pénzügyi intézet, befektetési bank, takarékpénztár) a pénzügyi csoportok és a bankképviselők (Pit. 5.§).

A jelenleg hatályos, 1996-ban életbe lépett szabályozás már nem használja a pénzügyi rendszer kifejezést, helyette pénzügyi intézményrendszerrel, illetve pénzügyi intézményekről (Hpt. 4.§ (1) bek.) beszél. (Petrik 2003:37-42; Simon 2003:34-3). Ha tehát a szigorúan vett jogi fogalmi meghatározást vesszük alapul, jogi értelemben a pénzügyi rendszer nem hatályos fogalom, de használt szakkifejezés. Azt azonban rögzítenünk kell, hogy használata során, értelmét tekintve, napjainkban mindenképpen a pénzügyi intézményrendszer fogalmát kell értenünk alatta, és csak jogtörténeti értelemben értelmezhetjük a fogalmat az Ápt. szabályai alapján. Mindenesetre célszerű lenne a jogi pontosítás érdekében is, ha a közgazdasági szakirodalomban is a pénzügyi intézményrendszer kifejezés honosodna meg, hiszen a pénzügyi intézmények fogalma alatt értjük a speciális pénzügyi szolgáltatásokra és kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokra létrehozott vállalkozásokat (Károlyi - Nagy - Prugberger - Törő 2006:249).

A fogalmi rendszer strukturális megközelítése szempontjából még egy szervezeti csoport meghatározására van szükség. A felügyeleti szabályozásnál használja a törvény a *pénzügyi szervezetek* összevont fogalmát (PSZÁF 2.§ (1) bek.). Ez a szervezeti csoport közelít leginkább a pénzügyi közvetítők csoportjához, azzal, hogy a kormányzati pénzügyi közvetítők nem tartoznak bele a pénzügyi szervezetek fogalmába.

Összegezve tehát az elméleti felfogásokat kijelenthetjük, hogy a ma használt fogalomrendszerek közül a legszélesebb fogalmi kört a pénzügyi közvetítő szervezetek fogalma fogja át. Ettől szűkebb intézményi kört ölel fel a pénzügyi szervezetek fogalma, amely a pénz- és tőkepiac egészét tartalmazza, kivéve a központi jegybank intézményét. Kizárólag a pénz- és hitelpiacra vonatkozó intézményi megfogalmazásként tekinthetünk a bankrendszer, illetve a pénzügyi intézményrendszer (pénzügyi rendszer) fogalmára, amelyek közül az utóbbi szintén nem foglalja magába a központi jegybankot.

A faktoring hazai intézményi struktúrájának szabályozása

A faktoring-tevékenység működésének a megvizsgálásához szükséges az intézményi háttér áttekintése, a strukturális szabályozás kérdéseinek elemzése. Kik és milyen feltételekkel nyújthatják ezt a szolgáltatást, és jellemzően a gyakorlatban kik nyújtják? Megvizsgálandó az intézményi struktúra fejlődése a különböző időszakokban, ezért kitérek az állami pénzügyekről szóló törvény (Ápt.) és a Pénzügyi törvény (Pit.) rendszerére is, amely szabályozás megelőzte a hitelintézeti törvényben (Hpt.) rögzített struktúrát.

Az állami pénzügyekről szóló törvény intézményrendszere

Az Ápt. rendszere a bankrendszer fogalmából indul ki, illetve ezt tekinti a csoportosítás alapjának a törvény kihirdetésekor, majd később a kétszintű bankrendszer megalapozásával a pénzügyi rendszer kifejezést használja. A bankrendszer felépítése tehát az alábbi (Ápt. 28.§ (2) bek.):

- Magyar Nemzeti Bank,
- bankok,
- pénzügyi intézetek (Ápt. 33.§ (2) bek.),
- bankképviselők,
- biztosító intézmények.

Bankrendszeren kívüli jogi személyek is végezhetnek pénzügyi tevékenységet, azonban ez speciális szabályozási kört jelentett és elsősorban a bankok és a pénzügyi intézetek megbízásából van erre lehetőség (Ápt. 32.§ (2) bek.).

A bankrendszer hazai intézményi körébe tartozott az Állami Fejlesztési Bank, az Országos Takarékpénztár, a takarékszövetkezetek, a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. Speciális pénzügyi teendőket lát el a Pénzügyi Központ, illetve a Magyar Általános Értékforgalmi Bank Rt. (Ez utóbbi elsősorban a nem szocialista országokkal kapcsolatos teendőket teljesíti az alább felsoroltak közül.)

Speciális pénzügyi teendők az alábbiak (Meznerics 1977:410):

- külföldön megnyílt hagyatékkal szembeni magyar igények érvényesítése;
- magyar tulajdonban lévő külföldi ingatlanok kezelése, értékesítése;
- devizagazdálkodási teendők;
- külföldi adóssal szemben fennálló követelések behajtása;
- felszámolási teendők ellátása.

A faktoring jellegű tevékenységgel kapcsolatos említést 1985 előtt tehát itt a Pénzügyi Központnál találunk, amely a követelések kezelésével és behajtásával kapcsolatos. Nevesített szolgáltatásként nem említi a minisztertanácsi rendelet sem, csak 1985. január elsejei módosítást követően (Vhr. 42§ (2) bek.). Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nem nevesített szolgáltatásként nem nyújtható, de nem jellemző pénzügyi szolgáltatás volt még ekkor (Vhr. 44.§ (3) bek.).

Mindenesetre a faktoring ügylet strukturális kérdésében az általános szabályozás nem érvényesül, azaz nem lehet a bankrendszer bármelyik tagja által választható tevékenységként végezni, hanem csak speciális, nem nevesített szolgáltatásként gyakorolható.

A pénzügyminiszter e feladat ellátására feljogosító felhatalmazása szerint az Országos Takarékpénztár és a Vállalkozási Iroda vállalkozási tevékenysége keretében foglalkozhat faktoring ügyletekkel (Szentiványi 1985:278). Jól látszik tehát, hogy a faktoring-tevékenység különleges szabályozás alá esik a pénzügyminiszter egyedi engedélye alapján; többek között a lakossági pénzügyi tevékenységet végző OTP számára teszik lehetővé.

A kétszintű bankrendszer alapjainak lerakásával érvényesül intézményi és tevékenységi oldalról a normatív jellegű szabályozás, azaz bekerül a pénzügyi tevékenységek közé az *áruszállításból és szolgáltatásokból származó követelések vásárlása és eladása*, ami azt jelenti, hogy engedélyköteles tevékenységként gyakorolható a pénzügyi intézetek számára.

Az új kétszintű bankrendszer (pénzügyintézetek rendszer) struktúrájába a Magyar Nemzeti Bank, bankok, szakosított pénzügyintézetek és biztosító intézetek értendők bele, az MNB kívül az utóbbiakat pénzügyintézetek elnevezéssel illeti a jogalkotó (Ápt. 28.§ (1) bek.). Valójában, ha megvizsgáljuk a rendszert két nagy kategóriát állíthatunk fel a pénzügyintézeteket és a pénzügyintézeti rendszerbe nem tartozó egyéb személyeket, amelyek egyéb speciális felhatalmazás alapján végezhetnek pénzügyintézeti tevékenységet (Ápt. 34/E.§).

Az Ápt. rendszere már meghatározza az egyes intézménytípusok fogalmát, és nemcsak konkrét intézményekre vonatkozó szabályokat állapít meg, mint a korábbi szabályozás.

A bank meghatározása funkcionális jellegű (Földes 2003:323), azaz a tevékenység oldaláról közelíti a szabályozás, illetve az ügyfélkört is meghatározza (Ápt. 31.§). Szolgáltatásként a bank betétgyűjtésre, hitel- és kölcsönnyújtására, számlavezetésre, valamint a készpénz nélküli fizetési forgalom lebonyolítására jogosult, de ezen kívül egyéb pénzügyintézeti tevékenységet is végezhet a bank, azaz faktoring-tevékenységet is.

A szakirodalom oldaláról találunk is utalást arra, hogy végeztek a bankok ilyen tevékenységeket, amelyeket sajátos egyéb banki tevékenységi körbe sorolnak, a fő üzletágak mellett (Szentiványi 1988:292–299; Enciklopédia 1988:111).

A bankok formailag részvénytársaságként, leánypénzügyintézetként vagy takarékszövetkezetként jöhetnek létre (Ápt. 34.§ (1) bek.). Elméleti oldalról a bankokat két csoportba sorolhatjuk a kereskedelmi bankok csoportjába (Szentiványi 198:295), illetve a lakossági bankok (OTP, takarékszövetkezetek) csoportjába (Szentiványi 1988:287–299).

Speciális intézményi forma a leánypénzügyintézet, amely önálló jogi személy és csak pénzügyintézet hozhatja létre, és működésének szabályait az Ápt. végrehajtási rendelete rendezi (Ápt. 34§ (3) bek. és Vhr. 43.§-44.§). Megmarad a korábbi szabályozás szerinti pénzügyintézeti képviselői forma is. A pénzügyintézetnek másik nagy csoportját képezik a szakosított pénzügyintézetek, mivel a biztosítóintézetek szabályozására nem térek ki.

A szakosított pénzügyintézet olyan pénzügyintézet, amely korlátozottan végezheti a pénzügyintézeti tevékenységet, valamely fejlesztési folyamat finanszírozásában vesznek részt, vagy egy zárt ügyfélkörben végzik tevékenységüket (Ápt. 32.).

A szakosított pénzügyintézetek két nagy csoportja különíthető el, az innovációs szakosított pénzügyintézetek, illetve a szövetkezeti érdekképviselői szervek által alapított pénzügyintézetek. Az előbbit az innovációs tevékenység határozza meg, míg az utóbbiak abból a célból jönnek létre, hogy a szövetkezeti érdekképviselői szervek közös fejlesztési alapjait szakosított pénzügyintézeti formában hasznosítsák (Szentiványi 1988:299). Ezen intézménycsoporton belül a fejlesztési célú szakosított pénzügyintézetek láttak el faktoring-tevékenységet (Szentiványi 1988:300), a szövetkezeti érdekképviselői szervek által alapított szakosított pénzügyintézetekre ez nem jellemző (Szentiványi 1988:299).

Intézményi szabályozás az 1990-es évek elején

A jogi szabályozásban az alapvető változást az 1991-es pénzügyintézeti törvény szabályrendszere hozza meg. A szabályozás sajátossága az intézményi szabályozás, azaz a jogalanyokból kiindulva építi fel a szabályozást (Simon 2003:177). A szabályozás szempontjából a jogalanyokat – hasonlóan az Ápt. szabályrendszeréhez – itt is két csoportra bonthatjuk: egyrészt a *pénzügyintézeti rendszerbe tartozó alanyokról* beszélhetünk, illetve a *pénzügyintézeti rendszeren kívüli, de pénzügyintézeti tevékenységet végző jogalanyokról*. Ez utóbbi alanyi kör tekintetében

pontosabb a szabályozás, hiszen meghatározza a szervezeti és a tevékenységi feltételeket is (Pit. 8.§ (2)-(4) bek.).

A pénzügyintézeti rendszeren belül megkülönböztetünk *pénzügyintézeteket* és a *rendszerbe tartozó speciális alanyokat* (Simon 2003:178).

A pénzügyintézetek körébe sorolta a jogalkotó a *kereskedelmi bankot*, a *szakosított pénzügyintézetet*, a *befektetési bankot*, a *takarékpénztárat*. Speciális alanyok körébe tartozik a *pénzügyintézeti csoport*, a *fiók* és a *bankképviselő*. A kereskedelmi banki fogalom (Pit. 5.§ (1) bek.) az 1991-es szabályozással kerül a jogi fogalmak közé, de 1996-ban az új szabályozással ez a fogalom jogi értelemben megszűnik, és a bank fogalma marad meg, bár a közgazdasági szakirodalomban, sőt a jogi szakirodalomban is a nagy univerzális bankokat jelölik kereskedelmi banki jelzővel (Husztai 201–2002:48; Petrik 2003:35).

A kereskedelmi bankok felhatalmazása a pénzügyintézeti tevékenységek teljes körének végzésére szól, és ugyanakkor – ügyfélkör korlátozása nélkül – a pénzügyintézeti tevékenységek döntő körét valóban végzik is, illetve képesek ezek végzésére a törvény indoklása szerint is, bár jellemzően a nemzetközi (export) faktoring-tevékenységet végzik a kereskedelmi bankok (Szócsik 1988:46–48; Kaposy 1992:9). A belföldi faktoring területén még kihasználatlan lehetőségként létezik a faktoring, a bankok nem tekintik jelentős üzletágnak, illetve a gazdálkodó szervezetek esetében sem terjedt el ez a finanszírozási forma, pedig lehetővé tette volna az 1980-as évek végén a kilencvenes évek elején jelentkező sorban állások, körbetartozások megszüntetését (Husztai 1990:17).

A faktoring-tevékenységre is specializált pénzügyintézetként hozta létre a törvényalkotó a *szakosított pénzügyintézeteket* (Pit. 5.§ (2) bek.). A kereskedelmi banktól alapvetően az különbözteti meg ezeket az intézeteket, hogy csak egyes pénzügyintézeti tevékenységeket, illetve a pénzügyintézeti tevékenységek meghatározott körét végezheti. A jogalkotó szándéka az volt, hogy jelzáloghitelezési tevékenységre, faktoring-tevékenységre specializált intézmények jöjjenek létre. Azonban ez a faktoring területén nem érvényesült a gyakorlatban. Ugyan végeznek a szakosított pénzügyintézetek ilyen tevékenységet, de ún. faktorházak nem jönnek létre, és a faktoringra specializált társaságokat inkább a pénzügyintézeti rendszeren kívül találjuk meg.

A befektetési bank nem végezhetett faktoring-tevékenységet, mivel ezt a pénzügyintézeti törvény kizárta (Pit. 36.§ (1) bek.). A befektetési bankok elsősorban a vállalkozások tőkeellátásával, szervezeti átalakításával és megvásárlásával, illetve a fejlesztési terv megvalósításával kapcsolatos összetett szolgáltatások nyújtásával, valamint az ezekhez kapcsolódó tanácsadással foglalkozik, és ennek megfelelően tevékenységét a hosszabb időre lekötött forrásokra alapozza, amint erre a törvény indoklás is rámutat (Pit. 5.§ (3) bek.).

A Pit. rendszere a takarékpénztárakat főszabály szerint szintén kizárta a faktoring-tevékenység végzéséből (Pit. 37.§ (1) bek.). Azonban lehetővé tette a felügyeleti szerv egyedi engedélye alapján a törvényben felsorolt tevékenységi körökön kívüli egyéb pénzügyintézeti tevékenységek végzését, ha ezt a takarékpénztár szavatoló tőkéje, a személyi és tárgyi feltételek lehetővé tették volna (Pit. 3.§ (2) bek.).

A takarékpénztár elsősorban a lakossági bankszolgáltatásokra létrehozott pénzügyintézet (Pit. 5.§ (4) bek.). A tevékenység korlátozásának az oka egyrészt az, másrészt mivel enyhébb követelményeket támaszt a törvény a létrehozására (pl. alaptőke), ezért a tevékenységi korlátozással behatárolja a kockázatvállalását is. (Intézményileg e csoportba tartozott az OTP, a takarékszövetkezetek és a hitelszövetkezetek.)

A faktoring szempontjából szintén irreleváns intézményi kört jelentenek a korábban említett speciális alanyok (pénzügyi csoport, fiók, bankképviselő). Ezeknek felügyeleti szempontból van jelentőségük, közvetlenül saját jogon pénzügyi tevékenységeket nem végezhetnek (59.§ (6)-(8) bek.).

A faktoring-tevékenység végzése nem is a pénzügyi rendszeren belül kezdett széles körben elterjedni, hanem a *pénzügyi rendszeren kívüli vállalkozásoknál*. Az ilyen típusú vállalkozások száma jelentősen nőtt, hiszen a körbetartozások és a finanszírozási nehézségek, a hitelhez jutás nehézségei miatt jó piaci lehetőségek nyíltak meg a faktoring területén.

A helyzet furcsaságát csak az adja, hogy míg egy befektetési bank, vagy főszabályként egy takarékpénztár számára tiltott a faktoring-tevékenység, addig a pénzügyi rendszernek nem minősülő vállalkozások szabadon végezhetik saját jogon és nem csak a pénzügyi rendszer delegált joga alapján (Simon 2003:180).

A pénzügyi rendszeren kívüli alanyok mentesültek az engedélykötelezettség alól, csak előzetes bejelentési kötelezettségük volt nyilvántartásba vétel céljából a Felügyeleti hatóságnál (Pit. 8.§ (4) bek. c) pont). Érdekes a jogalkotói szándék, mivel a törvény indoklásában e személyeknél a szálloda pénzváltási tevékenységére, az értékpapír bizományosi tevékenységre, értékpapír letétkezelési tevékenységre, illetve az autókereskedő pénzügyi lízingszerződésére gondolt. Nem volt tehát elsődleges jogalkotói szándék a faktoringnak az ilyen típusú intézményekhez való telepítésére, bár a jogszabályi lehetőség erre biztosított volt. Ezeket a joganyagokat is két csoportba bonthatjuk *pénzügyi tevékenységet végző jogi személyekre* széleskörű tevékenységi jogosítványokkal (Pit. 4.§ (1) bek. h) és i)-r) pont), illetve *jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságokra és egyéni vállalkozásokra*. Ez utóbbiak csak a pénzváltási tevékenységet végezhetik (Pit. 8.§ (4) bek. a) pont).

Lényegileg tehát az alacsonyabb tőkeigényű és kockázatosabb ügyletek kerültek ki a pénzügyi rendszer köréből. Az ebben az időben végzett faktoring-tevékenység a pénzügyi rendszeren kívüli személyeknél nem minden esetben azt jelentette, mint a banki faktoring-tevékenység. Ezek a joganyagok jórészt finanszírozás nélküli körengedményezéseket végeztek, amelynek összekapcsolták a követelés jogosultját a kötelezettel, és beszámítás útján rendezték a tartozásokat. Előfordult olyan eset, hogy megvásárolták a követelést előleg és fizetés nélkül engedménnyel, és a kötelezett szintén engedménnyel rendezte a tartozását. Jellemző volt továbbá a lejárt követelések vásárlása, ahol jelentős vételárengedménnyel vásároltak a faktorcégek, legtöbbször valamilyen kereskedelmi ügylet vagy ingatlanügylet lebonyolítása céljából. (Ugyanis ezek a pénzügyi rendszeren kívüli társaságok egyéb kereskedelmi szolgáltatási tevékenységet is végezhetnek a pénzügyi tevékenység mellett.)

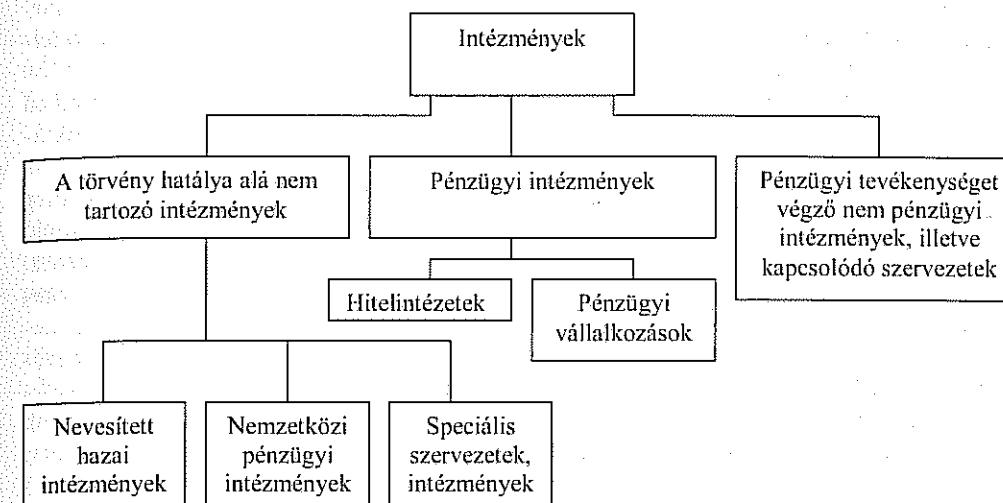
A jelenlegi pénzügyi intézményrendszer

A faktoring-tevékenység tekintetében az alapvető változást az 1996-os hitelintézeti törvény (Hpt.) hozta meg, amely a faktoring-tevékenységet a pénzügyi intézményrendszer körébe vonja, és szigorú szabályokat állapít meg mind a tevékenység, mind az intézmények szintjén.

A hitelintézeti törvény rendszerében az intézményi struktúrát az alábbiak szerint határozhatjuk meg:

1. sz. ábra

Intézményi struktúra a hitelintézeti törvény rendszerében

A törvény alapján készített fenti strukturális táblázat is rámutat arra, hogy a pénzügyi intézményrendszer jelentős változáson megy keresztül, amelyet részben a nemzetközi gyakorlat, részben az európai uniós szabályozás indokol. A Hpt. újraszabályozta a bankrendszer intézményeit, az elnevezések tekintetében teljesen új fogalmakat vezet be a jogalkotó. Ennek oka valószínűleg az, hogy míg a Pit. rendszere az USA szabályozási koncepcióját tükrözte, addig a Hpt. szabályozása az európai megoldásokra épül (Simon 2003: 189).

A szakirodalomban az intézményi struktúra felosztása tekintetében többféle felfogás létezik. Van olyan felfogás, amely a pénzügyi szolgáltatók intézménycsoportján belül helyezi el a pénzügyi intézményeket, és említést tesz, de nem osztályozza az intézményrendszeren kívüli szervezeteket (Földes 2003:317, 321). Ennek a felfogásnak a hiányossága, hogy a pénzügyi intézményrendszer működésének a megértéséhez rögzítenünk kell a kívülálló szervezetek szerepét, szabályozási kérdéseit, és a struktúrában elfoglalt helyét.

Másik álláspont szerint két csoportra bonthatjuk az intézményrendszert, *hitelintézetre és pénzügyi tevékenységet végző egyéb szervezetekre* (Lentner 2006:68-120). Az utóbbi csoportba sorolja a pénzügyi vállalkozásokat, a bankképviselőket, a kiszervezést végző gazdasági társaságokat, és a pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végző pénzügyi intézménynek nem minősülő szervezeteket (ügynökök) (Lentner 2006:109-120). Ez utóbbi felosztás véleményem szerint nem helyes. Ugyan a szerző elismeri, hogy a pénzügyi intézmények egyéb csoportja a pénzügyi vállalkozás, de mégis tematikailag a pénzügyi intézményrendszeren kívüli szervezetekkel együtt tárgyalja. Ez szabályozási és strukturális szempontból is helytelen, mivel a pénzügyi vállalkozások a pénzügyi intézményrendszer részei, és csaknem olyan szigorú szabályozás alá esnek, mint a hitelintézetek. Ehhez képest a pénzügyi tevékenységet végző egyéb szervezetek nem tartoznak a pénzügyi intézményrendszerhez. A szakirodalmi felfogás előremutató azonban a tekintetben, hogy szétbontja a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások szabályozási kérdéseit, és hangsúlyt helyez a kiszervezést végző gazdasági társaságokra.

A harmadik felfogás a pénzügyi intézményekre koncentrálnak, azaz hitelintézetekről, pénzügyi vállalkozásokról beszél, illetve az intézményrendszerhez kapcsolódó ügynökök és megbízottak rendszeréről (Petrik 2003:38–42). Az ügynökök és megbízottak körébe tartoznak az ügynökök és a fióktelepek. Ez a strukturális felosztás már közelít a törvényi felfogáshoz, de nem ad teljes képet a rendszerről, és nem fogja át a teljes szervezeti kört.

A szakirodalmi felfogásokat összegezve, a törvényi szabályozást leginkább tükröző csoportosításra törekedve kerül rögzítésre a fenti ábrában ismertetett intézményi struktúra.

A törvény hatálya alá nem tartozó intézmények három csoportját különböztetjük meg az ábra szerint. A nevesített hazai intézmények csoportjában olyan intézményeket találunk, amelyek az államháztartás részei vagy szorosan kapcsolódnak a központi költségvetéshez, illetve ide tartozik a Magyar Nemzeti Bank is (Hpt. 2.§ (2) bek.). Ez utóbbi kivételtől eltekintve olyan intézményekről van szó, amelyek külön jogszabályokban szabályozottak szerint végzik egyébként pénzügyi szolgáltatási tevékenységüket, de speciális alanyi kör számára, vagy csak egyes pénzügyi szolgáltatást, de államilag preferált cél érdekében.

A Magyar Nemzeti Bank sajátosan szabályozott intézmény, mivel rá külön a jegybank törvény szabályai vonatkoznak (MNB tv.).

A törvény hatálya nem terjed ki egyes nemzetközi pénzügyi intézményekre sem, annak ellenére, hogy ezek az intézmények Magyarországon is folytathatják a tevékenységüket (Hpt. 2.§ (1) bek. a) pont). A kivétel indoka a nemzetközi gyakorlat és szokások figyelembevétele. Ezek a nemzetközi pénzügyi intézmények meghatározó szerepet játszanak a világgazdaság pénzügyi folyamataiban, sőt akár egy-egy ország fiskális és monetáris politikájának kialakításában is (Husztai 2001–2002:102).

Speciális szervezetek és intézmények szintén pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végeznek, de ezeknek a célja az államháztartás működéséhez szükséges forrásgyűjtési tevékenység, illetve az adott tevékenység végzésével szorosan összefüggő pénzforgalmi és egyéb szolgáltatás.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a törvény hatálya alá nem tartozó intézmények közül a faktoring-tevékenység végzésére a nemzetközi pénzügyi intézmények, illetve az MNB jogosult. Az előbbieket banki mivoltukból adódóan az alapító okiratukban leírt szolgáltatások körébe tartozóan jogosultak a pénzügyi szolgáltatás végzésére. A Magyar Nemzeti Bank a jegybanktörvény alapján jogosult bármilyen pénzügyi szolgáltatási, illetve kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenység végzésére, azonban csak meghatározott személyi kör számára (pénzforgalmi számlatulajdonosok, külföldiek stb.) (Károlyi – Nagy – Prugberger – Törő 2006:244; MNB tv. 61.§ (1)–(5) bek.).

A pénzügyi intézmények képezik a Hpt. szabályozásának a tárgyát elsősorban és a pénzügyi szolgáltatást végző nem pénzügyi intézményeket csak érintőlegesen, részben tevékenységi, részben intézményi oldalról szabályozza. A faktoring szempontjából a pénzügyi intézményeknek van jelentősége, hiszen ezek jogosultak főszabályként kizárólagosan a szolgáltatás végzésére, azonban ezek közül sem valamennyi intézménytípus.

A pénzügyi intézmények üzletszerűen pénzügyi szolgáltatási, illetőleg kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végző vállalkozások (Petrik 2003:38), amelyeket kizárólag ilyen céllal hoztak létre (Károlyi – Nagy – Prugberger – Törő 2006:249). Gyakorlatilag olyan speciális vállalkozásokról van szó, amelyek számára a Hpt. lehetővé teszi a pénzügyi tevékenység ellátását a Felügyeleti hatóság külön engedélyezési eljárása keretében (Lentner 2006:69).

A pénzügyi intézmények strukturális szabályozásánál érvényesül a kizárólagosság elve, amely kétirányú elvként jelentkezik (Petrik 2003:38; Lentner 2006:71).

Egyrészt főszabályként pénzügyi szolgáltatási tevékenységet csak pénzügyi intézmény végezhet. Ennek az az indoka, hogy ezeket a gazdasági és pénzügyi életet alapvetően befolyásoló tevékenységeket a Hpt. szigorú szabályai alapján létrejött, a PSZÁF folyamatos felügyelete alatt álló intézmények végezhesék (Lentner 2006:71; Hpt. 4.§ (2) bek.).

Másrészt a pénzügyi intézmény kizárólag pénzügyi szolgáltatási, illetőleg kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végezhet (Petrik 2003:38). A kizárólagosság elve azonban mindkét irányból sérül, hiszen a pénzügyi szolgáltatások közül többet nem pénzügyi intézmények is végezhetnek (Hpt. 3.§ (8) bek.; 8.§ (3)–(4) bek.), illetve vannak olyan tevékenységek, amelyeket a pénzügyi szolgáltatásokon kívül is üzletszerűen végezhetnek a pénzügyi intézmények (Hpt. 4.§ (3) bek.).

A kizárólagosság elvének oldását az univerzális bankrendszer kialakításával indokolja a jogalkotó a törvény magyarázatában. A bankok számára részlegesen kinyílik a tőkepiac és a biztosítási piac egyaránt, így komplex szolgáltatások nyújtására van lehetőség és a szervezeti egységek gazdaságosabb kihasználtsága is kedvezőbb. Azok a tőkepiaci és pénzügyi folyamatok indokolják ezt a nyitást, amelyek nem a specializálódás, hanem az univerzálizáció, az ügyfél komplex kiszolgálása irányába mutatnak. Nyilván ezt a jogalkotó jogszabályi eszközökkel nem kívánta akadályozni, amely pozitív és előremutató szabályozást jelent.

Mindenesetre azt leszűrhetjük, hogy a faktoring-tevékenységet nem engedi a jogalkotó a pénzügyi intézményrendszeren kívül végezni, így csak a pénzügyi intézmények által végezhető tevékenységről van szó, de megválaszolandó kérdés, hogy az intézményrendszeren belül kik végezhetik, illetve végzik ezt a tevékenységet.

A pénzügyi intézményeket két nagy csoportra bonthatjuk a hitelintézeti törvény alapján hitelintézetekre és pénzügyi vállalkozásokra. Funkcionális szabályozási koncepció szerint választja szét a törvény a két intézménytípust, mivel az elhatárolás alapja a tevékenység szerinti megkülönböztetés.

A hitelintézet, olyan pénzügyi intézmény, amely kizárólagosan jogosult egyes pénzügyi szolgáltatási és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységek végzésére, illetve kötelező jelleggel betétek gyűjtését, hitelezési és pénzkölcsönnyújtási vagy elektronikus pénzkibocsátási tevékenységet végez (Hpt. 5.§ (1) bek.).

Kérdés azonban, hogy kellően pontos és megfelelő-e a jogalkotó szándéka szerinti meghatározás. A szabályozás sok tekintetben felpuhult a hitelintézeti törvény módosításai következtében, illetve a jogalkotó sem volt konzekvens a kizárólagos hitelintézeti tevékenységi körök meghatározásánál.

Egyedül a forrásgyűjtés maradt teljes mértékben „vegytisztán” a kizárólagos tevékenységi körök közül. Ennek nyilvánvaló oka, hogy a betétesek és a pénzeszközök tulajdonosainak a biztonsága növekedjen, tehát csak szigorú törvényi szabályozás, állandó felügyelet és ellenőrzés alatt álló pénzügyi intézmények jogosultak ilyen szolgáltatás nyújtására.

A hitelintézeti elnevezés egyébként gyűjtőfogalom, több konkrét intézménytípust jelöl. A hitelintézeteken belül megkülönböztetünk bankokat, szakosított hitelintézeteket és szövetkezeti hitelintézeteket.

A törvényi osztályozás alapját a tevékenységek szerinti felosztás, illetve a jogi forma szerinti megkülönböztetés adja. A tevékenységi megosztás alapja az, hogy míg a bankok a teljes szolgáltatási palettát felvehetik a tevékenységi körükbe, addig ezt sem a szakosított hitelintézetek, sem a szövetkezeti hitelintézetek nem tehetik meg (Hpt. 5.§ (4) bek.). A formai

megkülönböztetés alapján történik meg a szövetkezeti hitelintézetek leválasztása a többi hitelintézettől.

Van olyan elméleti felfogás, amely a *hitelintézeteket* két nagy csoportra bontja ún. *üzleti bankokra és pénzügyintézetekre*. A megosztás alapját a tevékenységi elkülönítés képezi, mivel az üzleti bankok jogosítványa az összes bankári művelet végzésére kiterjed, a pénzügyintézetek egy része viszont nem teljes, csak meghatározott körű bankári tevékenységet láthat el. Másrészt monetáris szempontból is van különbség a két intézmény között, mivel az üzleti bankok teremthetnek pénzt, a pénzügyintézetek viszont nem (Husztai 2001-2002:90).

Míg az üzleti bankokat az univerzalitás jellemzi, addig a pénzügyintézeteket a szakosodás, a specializálódás. A szakirodalom jellemzően ebbe a körbe sorolja be a faktoring- és forfetirozási tevékenységet végző intézményeket is a nemzetközi tapasztalatok alapján (Husztai 2001-2002:90-91).

A *pénzügyintézetek* elméleti csoportosításának három irányzatát különböztethetjük meg a fentebb említett szakirodalmi álláspont alapján, a tevékenység jellege (Husztai 2001-2002:91), a bankári műveletek (Husztai 2001-2002:91), valamint az ügyfelek szerinti csoportokat (Husztai 2001-2002:91).

A *bank* mind elméleti, mind törvényi szempontból a legjelentősebb intézménytípus (Földes 2003:324). A bank az a hitelintézet, amely a betétgyűjtést, hitelezést és a számlavezetést üzletszerűen végzi és elvileg az összes pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végezheti (Petrik 2003:39; Károlyi – Nagy – Prugberger – Törő 2006:250). Tehát a törvényi kritériumok alapján a legszélesebb körrel és ügyfélkörrel rendelkező hitelintézet, amelynek azonban a klasszikus hármasszolgáltatást mindenképpen gyakorolnia kell. Sőt, a bankok általában a tőkepiaci jogszabályokban lefektetett szolgáltatásokat is nyújtják, tehát a bank jellemzően univerzális szolgáltatást nyújtó banknak tekintendő (Lentner 2006:73).

A funkcionális elhatárolás mellett fontos megemlíteni, hogy szervezeti és a jegyzett tőke oldaláról közelítve is a legjelentősebb intézményről van szó. Jogi formáját tekintve részvénytársaság és fióktelep formájában jöhet létre, míg a jegyzett tőke minimum kétmilliárd forint (Hpt. 8.§ (1) bek, 9.§ (1) bek.).

A bank elméleti fogalmának a megközelítése a korábban említett közgazdasági szakirodalomban a tevékenység és a pénzteremtő képesség oldaláról történt. A hazai jogi szabályozás egyértelműen funkcionális oldalról közelít, de a külföldi jogirodalomban eltérő felfogások is léteznek. Alapvetően a jogi fogalom három megközelítésben értelmezhető, az absztrakt, a taxatív és a tradicionális fogalomalkotási módszer alapján (Simon 2003:12). (A vegyes módszert ezek kombinációjaként említi a szakirodalom.)

Az *absztrakt definíció* lényege, hogy a banküzlet két alaptevékenységét (betétgyűjtés és hitelnyújtás), vagy ezek közül valamelyiket tartalmazza a definíció. (Ilyen megoldást alkalmaz az USA is.) (Simon 2003:13.)

A *taxatív módszernél* a felsoroláson alapuló megoldást alkalmazza a jogalkotó, meghatározva a banktevékenységek körét. Ennek a módszernek jó példája az 1986-os Hitelintézeti törvény a német jogban (Simon 2003:13).

A *tradicionális módszernél* a banki fogalom megalkotására a gyakorlat alapján kerül sor, amely alapján kialakul a banknak nevezett intézmény speciális kritériumrendszere. Jellemzően ez a bankfogalom Angliában és az angol jogot átvevő egykori koronagyarmatokon alakult ki (Simon 2003:14-15).

A magyar jogi megoldás a szakirodalom alapján tehát a taxatív módszer körébe tartozik (Simon 2003:34).

A tevékenységi listában tehát nincs benne kizárólagos tevékenységként a faktoring-tevékenység. A bankok számára lehetőség a faktoring-tevékenység gyakorlása, de mivel a bank köteles a hitel- és pénzkölcsönnyújtási tevékenységet felvenni a szolgáltatásai közé, ezért a faktoring- és a forfetirozási tevékenység is minden bank tevékenységi körébe bekebelezhető. A hitel- és pénzkölcsönnyújtási tevékenység ugyanis széleskörű törvényi fogalomként magában foglalja a faktoring- és a forfetirozási tevékenységet egyaránt (Hpt. 2. sz. melléklet). Erre mutat rá a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének az állásfoglalása is, kifejtve, hogyha üzletági korlátozás nélkül kapott egy bank engedélyt a hitel és pénzkölcsön nyújtására, akkor jogosult végezni a faktoring-tevékenységet is, feltéve, ha rendelkezik a tevékenységhez rendelt infrastruktúrával, informatikai támogatottsággal, megfelelő szabályzatokkal, üzletszabályzattal és szerződésmintákkal (www.pszaf.hu).

A hitelintézetek másik típusát a *szakosított hitelintézetek* képezik. A pénzügyi intézmények közül legszűkszavúbban ezt a hitelintézeti típust szabályozzák a Hpt. rendelkezései (Hpt. 5.§ (5) bek.). Szakosított hitelintézet az a behatárolt tevékenységi, illetve ügyfélkörrel rendelkező hitelintézet, amelyre vonatkozó külön törvény határozza meg az alapítás feltételeit, a végezhető pénzügyi szolgáltatási tevékenységek körét, illetve ezek végzésének, működésének sajátos szabályait (Petrik 2003:39).

A korábban a hitelintézetek felosztásánál említett szakirodalmi álláspont alapján megállapíthatjuk, hogy ez az intézménytípus vegyes csoportot képez, és a hitelintézeti törvény sem ad iránymutatást, hogy milyen intézmények tartozhatnak ebbe a körbe. Az elmélet többféle megközelítés alapján tipizálja ezeket a hitelintézeteket. Van olyan szakirodalmi álláspont, amely csak két intézménytípust sorol ebbe a körbe, a jelzálog-hitelintézeteket (Jht.) és a lakás-takarékpénztárakat (Ltp. tv.; Lentner 2006:74-75).

Ennél a felfogásnál szélesebb körű álláspontot képviselő szakirodalmak is léteznek, amelyek több intézménytípust említenek (Földes 2003:324; Petrik 2003:39-41). Ezek az álláspontok a tevékenység oldaláról közelítenek az intézménycsoport felé. Általában elmondhatjuk, hogy ezeket az intézményeket valamilyen speciális cél érdekében hozták létre és tevékenységi körük is ehhez a célhoz igazodik. Ez alapján megkülönböztetünk (Földes 2003:324):

- lakásfinanszírozási (lakás-takarékpénztárak),
- állami gazdaságfejlesztési (Magyar Fejlesztési Bank),
- exportfinanszírozási (Eximbank),
- hosszú időtartamú hitelezéssel foglalkozó (jelzálog-hitelintézetek) szakosított hitelintézeteket.

Mindenképpen ez utóbbi álláspontot tekinthetjük helyesnek, mivel pontosabban tükrözi a szakosított hitelintézeteken belüli valós intézményi helyzetet.

A *lakás-takarékpénztár* olyan pénzügyi intézmény, amely az ügyfeleivel kötött speciális lakás-előtakarékossági szerződés alapján végzi a tevékenységét, a betétgyűjtést és a hitelnyújtást (Lentner 2006:75). A tevékenysége tehát kizárólag a lakásokkal összefüggő ügyletek (építés, vásárlás, felújítás, bővítés stb.) finanszírozására korlátozódik, a későbbi hitelfelvevőktől az erre a célra gyűjtött, lekötött betétek felhasználásával (Petrik 2003:39-40). Társadalmi hasznossága miatt az állam is támogatja ezt az előtakarékoskosságot, mégpedig kamattámogatás formájában (Petrik 2003:40).

Nemzetközi viszonylatban a lakás-takarékpénztáraknak két fő típusa alakult ki a nyitott és a zárt forma. A nyitott formát az angolszász rendszer képviseli, ahol a betéti és hitelkamatok egyaránt függenek a pénzügyi folyamatoktól (Husztai 2001-2002: 94-95). A

zárt formát Németországban alkalmazzák, amely a pénzüpiactól függetlenül működik, kedvezményes kamatokkal, és az állam is támogatást nyújt (Husztai 2001-2002:95). Ez utóbbi jellemző a magyar rendszerre is.

Az állami gazdaságfejlesztési és exportfinanszírozási cél érvényesítése érdekében is létrehoz a jogalkotó speciális szakosított hitelintézeteket. Ilyen a Magyar Export-Import Bank (EXIMBANK tv.), illetve a Magyar Fejlesztési Bank (MFB tv.). Ezek olyan egyedi intézmények, amelyek speciális állami feladatokat látnak el banki eszközökkel, és a tulajdoni struktúrárt tekintve állami tulajdonban állnak (Petrik 2003:39).

Az Eximbank tevékenysége elsősorban a hazai piaci szereplők nemzetközi gazdasági tevékenységének a támogatására terjed ki piacokonform eszközökkel (Simon 2003:181). Gyakorlatilag a magyar áruk és szolgáltatások exportjához és a külföldön megvalósuló magyar befektetésekhez, valamint importhoz kapcsolódóan végzi a pénzügyi szolgáltatásokat, kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokat és a befektetési szolgáltatásokat. (EXIMBANK tv. 2.§ (1) bek.) Ez természetesen nem minden tevékenységi kört foglal magában, illetve sok esetben ez korlátozott egy tevékenység esetében is (például betéteket csak bel- és külföldi hitelintézetektől gyűjthet forrasszerzés céljából). (EXIMBANK tv. 2.§ (1) bek. g) pont)

A faktoring-tevékenység nyilvánvalóan beletartozik a tevékenységi körébe, mivel a hitel és pénzkölcsön nyújtását nem korlátozza a törvény tevékenységi oldalról (EXIMBANK tv. 2.§ (1) bek. a) pont), és ez a tevékenység szervesen kapcsolódik a kitűzött törvényi célokhoz.

A Magyar Fejlesztési Bank Rt. (MFB Rt.) a nemzetgazdaság előtt álló és az állami részvételt is igénylő fejlesztési, beruházási feladatokra, valamint az Európai Unióhoz való csatlakozást követő különleges fejlesztési és forráskezelési feladatokra jött létre (MFB tv. preambulum). Különösen a nagy infrastrukturális beruházások finanszírozásában, illetőleg egyes projektek bankokon keresztül történő refinanszírozásában tölthet be jelentős szerepet, ahogy erre a törvény indoklása is utal. (Az utóbbi az állami és önkormányzati tulajdonban lévő vagyont megvásárlásához szükséges hitelek refinanszírozásában való részvételt jelenti.)

A MFB Rt. tevékenységi köre sem említi külön a faktoring-tevékenységet, viszont megtaláljuk a tevékenységi listában a hitel és pénzkölcsön nyújtását, ami szintén elvileg magában foglalja a Hpt. szabályai alapján a faktoring tevékenységét. Itt azonban a faktoring-tevékenységről nem lehet szó, mivel a pénzkölcsön nyújtása korlátozott, csak egy évet meghaladó tartamú lehet (MFB tv. 4.§ (2) bek.). Ez nyilvánvalóan kizárja a faktoring-tevékenység végzését, hiszen a faktoring rövid lejáratú követelések finanszírozását jelenti. A faktoring-tevékenységet, ahogy a törvény is utal rá, külön az MFB Rt. százszázalékos tulajdonában álló társaságon keresztül látja el. (A Magyar Követeléskezelő Zrt. végez faktoring-tevékenységet, illetve a korábban említett Eximbank az exporttal és importtal összefüggésben.) (MFB tv.)

Fontos kiemelni mindkét intézménnyel kapcsolatban, hogy speciális helyzetük a Hpt. szabályaival összefüggésben is felmerül. Az európai uniós csatlakozási tárgyalások során a pénzügyi szolgáltatások vonatkozásában a kormány kérte a két hitelintézetnek a kivételes elbírálását és az európai uniós banki irányelvek alóli felmentését, amely a gyakorlatban a közösségi prudenciális szabályok alóli mentesítést jelenti (kivételi lista). Az Európai Bizottság 2000. november 13-án ún. Közös Álláspontot (CONF-H 51/00) bocsátott ki, amelyben elfogadták a kivételi listára kerülést (MFB tv. indoklás).

A jelzálog-hitelintézetek szabályrendszerét szintén külön törvény rendezi, és egyben meg is határozza ezek fogalmát (Jht. tv.). A jelzálog-hitelintézet olyan szakosított hitelinté-

zet, amely pénzkölcsönt nyújt Magyarország területén lévő ingatlanon alapított jelzálogjog fedezete vagy állami garancia mellett, melyhez a forrásait alapvetően jelzáloglevél kibocsátásával gyűjti (Lentner 2006:74). Hiteleit döntően hosszú időre nyújtja, legalább ötéves lejáratúak lehetnek. A jelzálog-hitelintézetéről szóló jogszabály (Jht.) meghatározza azokat a tevékenységeket, amelyeket kizárólagosan végezhetnek ezek az intézmények (Jht. 3.§ (2) bek. a)-j) pont). Az üzletszerűen végezhető tevékenységek korlátozásának az oka, hogy így biztosítható a jelzálog-hitelintézetek működésének az alacsony kockázata.

Ha a faktoring-tevékenység oldaláról vizsgáljuk ezeket az intézményeket, azt látjuk, hogy ez a tevékenység csak szűkkörűen, speciális területen gyakorolható a számukra. Főszabályként gyakorolják a hitel- és pénzkölcsönnyújtási tevékenységet, de korlátozottan. Pénzkölcsön nyújtására csak jelzálogfedezet vagy állami készfizető kezességvállalás mellett van lehetőség, így korlátozott és speciális a faktoring-tevékenység is.

Jelzálog-hitelintézet kizárólag jelzáloghitelt, valamint kapcsolódó kölcsönrészt (Jht. 3.§ (3) bek.) vásárolhat meg, előlegezhet meg, valamint számíthat le, amely tevékenységet együttesen jelzáloghitel-vásárlás elnevezéssel illeti a törvény. Tehát ezt egy speciális faktoring- vagy inkább – a hosszabb, egy éven túli lejárat miatt – forfetirozási tevékenységnek tekinthetjük, amelynek ügyfélköre és feltételrendszere is korlátozott (Jht. 8.§).

Ügyfélkör tekintetében jelzáloghitelt csak pénzügyi intézményektől és biztosító részvénytársaságoktól vásárolhatnak. A követelés maga is korlátozás alá esik és csak a törvény által meghatározott szigorú feltételekhez szabott jelzáloghitel esetén gyakorolható. Ilyen feltétel (Jht. 8.§ (2) bek. a)-d) pont):

- jelzálogjog és elidegenítési terhelési tilalom kikötése,
- problémamentes hitelminősítés,
- a jelzáloghitel nem haladja meg a fedezet hitelbiztosítéki értékét,
- megfelel a szerződési háttér a jelzálogtörvény szabályainak.

Ezt a speciális jelzáloghitel-vásárlási tevékenységet kevés intézmény végzi Magyarországon, mivel jelenleg három jelzálogbank működik, a Földhitel- és Jelzálogbank Rt., a HypoVereinsbank Rt. és az OTP Jelzálogbank Rt. (www.fhb.hu).

Az intézményi struktúra szempontjából mind a szakirodalom, mind a jogalkotó a korábbi törvényi szabályozásban is azt várta, hogy az elsősorban faktoringgal foglalkozó faktorházak hitelintézeti formában jönnék létre (Husztai 2001-2002:98). Ennek azonban az ellenkezője valósult meg, a faktoring társaságok pénzügyi vállalkozási formában végzik a tevékenységüket elsősorban, másodsorban a banki tevékenységek közé került be a faktoring.

Véleményem szerint szigorítani kellene a szabályozást, és a faktorházak létrehozását szakosított hitelintézeti formában kellene előírni. Ennek okaként hoznám fel, hogy általában a pénzügyi vállalkozások forrásait a banktól kapják tőkejuttatási vagy hitel formájában, így a pénzügyi biztonság érdekében szükséges lenne a faktoring-tevékenység növekedésével egy szigorúbb szabályozás bevezetésére, amelyre jó módszer az intézményi szabályozás. Ha azonban a szakosított hitelintézeti formák tesszük kötelezővé, akkor a Hpt. módosítására, kiegészítésére lenne szükség, hiszen a többi szakosított hitelintézet sem itt kerül szabályozásra, hanem külön törvényben. A másik megoldás, hogy a többi szakosított hitelintézethez hasonlóan a faktorházakat és a faktoring-tevékenységet külön törvényben kellene szabályozni.

A hitelintézetek harmadik típusát a szövetkezeti hitelintézetek képezik. A szövetkezeti hitelintézetek jogi jellege kettős, egyrészt szövetkezet, amely sajátos szabályozási környe-

zetet jelent, másrészt hitelintézet, így a pénzügyi piac előírásai is vonatkoznak rá (Csák 2000:54). A szövetkezeti hitelintézetek világszerte hagyományosan a lakosság helyi hitelintézetei, alapvető pénzügyi szolgáltatásokat nyújtanak a falvakban és kisvárosokban élő lakosság és kisvállalkozások részére (Petrik 2003:40).

A szövetkezeti hitelintézetek speciális jellegét a törvényalkotó is elismeri amikor a funkcionális szabályozás mellett külön az alapítókra és tagokra vonatkozó intézményi szabályozást alkalmaz (Hpt. 216.§-217.§).

A tevékenységi oldalról közelítve a Hitelintézeti törvény meghatározza a gyakorolható tevékenységeket, amelyek tulajdonképpen négy tevékenységi kört kivéve átfogják a teljes tevékenységi palettát (Hpt. 5.§ (6) bek.); Földes 2003:324). Ez a kizáró szabályozás nem teljesen érthető és logikus, és a jogalkotó sem indokolja részletesen.

Az alacsonyabb tőkekövetelménnyel elméletileg indokolható a két pénzügyi szolgáltatás végzésének a tiltása, de a két kiegészítő pénzügyi szolgáltatás esetén nem, sőt a pénzfeldolgozás tiltása pedig teljesen érthetetlen. Pénzfeldolgozási tevékenység egyrészt jellegéből adódóan sem kockázatos tevékenység, illetve a szövetkezeti hitelintézeteknél alacsonyabb szintű szervezetek, nem pénzügyi intézmények részére is lehetővé teszi a törvény e tevékenység végzését (Hpt. 2. sz. mellékletének I.18. pontja).

A tagokra vonatkozó különleges szabályozás is segít a szövetkezeti jelleg megőrzésében. Az alapításhoz legalább kétszáz tag szükséges és a jogi személyek száma nem haladhatja meg a tagok számának egyharmadát. Ezen kívül korlátozott és maximált az egy tulajdonos által szerezhető részesedés mértéke, amely nem lehet több a jegyzett tőke tizenöt százalékánál. (Ez utóbbi esetben a kivételes szabály csak a Magyar Államra, az önkéntes intézményvédelmi alapra (OTIVA), illetve az Országos Betétbiztosítási Alapra vonatkozik.) Tehát mind a szövetkezeti forma, mind a tagokra vonatkozó hitelintézeti szabályozás azt célozza, hogy megakadályozza a szövetkezeti hitelintézet tőkéjének, működésére vonatkozó döntéshozatali jogának egy tulajdonos vagy tulajdonosi kör kezében való koncentrációját, és ezáltal a vagyonnak a befektetői célú felhasználását (Lentner 2006:77).

Jól látszik tehát, hogy a szövetkezeti hitelintézetek is jogosultak a faktoring-tevékenység végzésére, e tekintetben nincs törvényi korlátozás. Jellemzően ezek a pénzügyi intézmények az 1990-es évek végén kezdtek bekapcsolódni a faktoring tevékenységébe több-kevesebb sikerrel. Kezdetben elsősorban a saját ügyfelek számára nyújtották kiegészítő szolgáltatásként, majd a nagy áruházláncok beszállítóinak a faktoring finanszírozásába is bekapcsolódtak. A 1990-es évek végén pedig már a faktoring társaságok finanszírozásába is belefogott egy-két takarékszövetkezet. A tevékenységet azonban jelentős mértékben befolyásolja és korlátozza a szövetkezeti hitelintézetek alacsony szavatoló tőkéje és a kisebb kockázatvállalási hajlandóság. (Inkább a több ügyfélre terített kisebb kockázatvállalás elve érvényesül.)

A szövetkezeti hitelintézetek két nagy csoportját különböztetjük meg a *hitelszövetkezeteket* és a *takarékszövetkezeteket*. A két intézmény közötti különbséget csak az ügyfélkör jelenti. A hitelszövetkezet szolgáltatásait csak saját tagjai körében végezheti (kivéve a pénzváltást), a takarékszövetkezet viszont ügyfélkör megkötése nélkül gyakorolhatja a tevékenységét (Hpt. 5.§ (6)-(7) bek.). A két intézménytípus közül a hitelszövetkezetek a ritkábbak Magyarországon, míg a jellemzőbb a takarékszövetkezeti típus elterjedtsége (Csák 2000:210-211). A hitelszövetkezet elterjedtségének a hiányát valószínűleg az indokolja, hogy a banki üzletmenethez szükséges szigorú előírások, személyi, szervezeti, banküzemi feltételek viszonylag drága üzemmé teszik a hitelintézetet ahhoz, hogy a tevékenységét

korlátozott ügyfélkörrel végezze, illetve jelentős számú tagra van szükség a rentábilis működéshez.

A pénzügyi intézmények másik nagy csoportját a *pénzügyi vállalkozások* képezik. Ennek az intézménytípusnak van a legnagyobb jelentősége a faktoring területén. Jellemzően ebben a formában jöttek létre a faktorházak és mind a mai napig ez a legelterjedtebb intézmény.

Ennek oka, hogy még a pénzintézeti törvény rendszerében a pénzintézeti rendszeren kívüli szervezetek számára is lehetővé vált a faktoring-tevékenység végzése egyéb kereskedelmi és szolgáltatási tevékenység mellett (Petrik 2003:41). Ezeket a társaságokat a hitelintézeti törvény besorolta a pénzügyi vállalkozások közé, szigorítva ezzel a szabályozást. A gazdasági társaságoknak 1998. december 31-ig kellett megfelelni a hitelintézeti törvényi előírásoknak, így amely vállalkozás ennek nem tett eleget 1999. január elsejétől nem végezhetett pénzügyi szolgáltatási, faktoring-tevékenységet (Lentner 2006:109).

Az okok között találhatjuk még az egyszerűbb és kevésbé szigorú jogi szabályozást, kedvezőbb tőke- és szervezeti szabályokat és a tevékenység elkülönítésére való törekvést. Ez utóbbi a banki tulajdonú faktorházakra jellemző, mivel a hitelintézetek külön társaságba helyezik át a faktoring-tevékenységet, ezzel is jelezve ennek speciális jellegét. (A lízingtevékenység elkülönítése gyakori még a pénzügyi vállalkozási formában.)

A pénzügyi vállalkozások vegyes kategóriát képeznek, rendkívül nagy eltérések vannak a cégek méretében, szolgáltatások, tevékenységek körében, választékában, a tőke, a tevékenység, illetve az üzleti bevételek mértékében (Petrik 2003:41). *Pénzügyi vállalkozás tehát olyan pénzügyi intézmény, amely a kizárólagos hitelintézeti tevékenységeken kívül (betétgyűjtés, pénzforgalmi szolgáltatás, készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kibocsátása, pénzváltási tevékenység) a pénzügyi szolgáltatási tevékenységet korlátozottan végzi.* (Ez lehet egy vagy több pénzügyi szolgáltatási tevékenység.) Mind a jogalkotó, mind a szakirodalom tehát a pénzügyi vállalkozások funkcionális megkülönböztetésére helyezi a hangsúlyt (Földes 2003:324; Lentner 2006:110).

A pénzügyi vállalkozások tipizálásánál is többféle felfogás érvényesül. Van olyan felfogás, amely nem különíti el különböző fajtájú intézményeket aszerint, hogy milyen tevékenységgel foglalkozik az adott vállalkozás (Petrik 2003:41).

Másik felfogás a törvényi szabályozás alapján három csoportját különíti el a pénzügyi vállalkozásoknak (Lentner 2006:110):

- egyéb pénzügyi vállalkozások,
- pénzügyi holdingtársaság,
- hitelintézeti elszámolóház.

Ez utóbbi két intézménytípusnak a faktoring-tevékenység szempontjából nincs jelentősége, mivel a pénzügyi holdingtársaság egyáltalán nem végez pénzügyi szolgáltatási tevékenységet, a hitelintézeti elszámolóház pedig főtevékenységként elszámolásforgalmi szolgáltatást, illetve ezt kiegészítő szolgáltatást nyújt (Hpt. 16.§ (2) bek. b) pont).

A pénzügyi holdingtársaság egyébként sem illik dogmatikailag pénzügyi vállalkozások, de még a pénzügyi intézmények közé sem. A pénzügyi holdingtársaság definíciója szerint kizárólag tulajdonosi szervezet, tevékenysége kizárólag pénzügyi intézmények, befektetési vállalkozások tulajdonlása (Földes 2003:324; Lentner 2006:110). A hitelintézeti törvény alapján szabályozott olyan társaságról van szó, amely nem végez semmilyen pénzügyi szolgáltatási tevékenységet, ezért célszerű lenne kivenni a pénzügyi vállalkozások kö-

zül a pénzügyi holdingtársaságot, és külön a felügyeleti szabályozási körben szabályozni, mint ahogy ezt a törvény részletesen megteszi az összevont alapú felügyelet szabályozásánál (Hpt. 90.§-96/B.§). Maga a pénzügyi holdingtársaság a gyakorlatban sem működik, mivel a szakirodalmi adatok alapján pénzügyi holdingtársaság alapítására nem került sor (Lentner 2006:110).

Hitelintézeti elszámolóházak tevékenységének a jellegéből adódóan pénzügyi vállalkozási formában jelenleg szintén csak egy működik Magyarországon, a Giro Zrt, amely két elszámolásforgalmi rendszert működtet: a bankközi klíringrendszert (BKR), illetve a valós idejű bruttó elszámolási rendszert (VIBER) (Földes 2003:332).

Az elszámolóházak speciális jellege nemcsak tevékenységi oldalról szabályozott, hanem a jegyzett tőke nagysága és a tulajdonosok oldaláról is speciális kikötéseket tartalmaz a törvény (Hpt. 16.§ (2) bek. a) pont, (3) bek.). Korábban a szintén elszámolóházként működő KELER Zrt. is pénzügyi vállalkozási formában működött, de 2004. január 1-től már szakosított hitelintézetként végzi a tevékenységét (www.keler.hu). Míg a Gizo Zrt. a bankközi elszámolásokat végzi, addig a KELER Zrt. a tőkepiaci szereplők részére nyújt szolgáltatásokat és biztosít infrastruktúrát. A hitelintézeti törvény mellett a tőkepiaci törvény szabályai is kiterjednek rá (Tpt.). A történeti fejlődés és a szakirodalmi tapasztalatok is arra mutatnak rá, hogy az elszámolóházakat hitelintézeti formában, véleményem szerint szakosított hitelintézeti formában kellene működtetni.

A pénzforgalom lebonyolítása, ezek biztonságos működése tette szükségessé nemzetközi tapasztalatok alapján, hogy egyes bankok erre a tevékenységre szakosodjanak, és ún. zsróbankok és klíringházak alakuljanak ki (Husztai 2001-2002:99).

Tehát míg a külföldi fejlődés iránya a hitelintézeti szakosodás, addig nálunk a leg egyszerűbb szervezeti formában jöttek létre ezek az intézmények. A biztonságos működés és a tevékenység továbbfejlesztése érdekében szükséges lenne hitelintézeti szintre emelni az elszámolóházi tevékenységet, amelynek nem mond ellent a gyakorlati tapasztalat sem, hiszen ahogy említettem a KELER Zrt. is pénzügyi vállalkozásból szakosított hitelintézeté alakult át. Erre a lehetőséget a tőkepiaci szabályozás teremtette meg, mivel a szakosított hitelintézetek szabálya hézagos, leginkább a strukturális és tevékenységi feltételeket a külön törvények szabályai közé utalja.

A pénzügyi vállalkozások harmadik csoportját képezi a *vegyes csoport*. Ezek között vannak *nevesített* és külön szabályozott pénzügyi vállalkozások, illetve *nem nevesített pénzügyi vállalkozások*.

A nevesített pénzügyi vállalkozásokhoz sorolhatjuk az alábbiakat (Hpt. 6.§ (2) bek. és 130/A.§-130/O.§):

- készpénz-átutalási tevékenységet végző,
- bankközi piaci pénzügyi ügynök,
- hitelreferencia-szolgáltatást végző pénzügyi vállalkozás.

Az első két típus szabályozása csak a tevékenység kizárólagossága alapján történik, részletesebb szabályozást csak a hitelreferencia-szolgáltatás területén találunk.

A hitelintézeti törvény részletesen szabályozza a speciálisan hitelreferencia-szolgáltatást nyújtó vállalkozást, amely kizárólagosan, egyedülként kezeli a központi hitelinformációs rendszert (KHR). A KHR egy olyan zárt rendszerű adatbázis, amelynek célja a hitelképesség differenciáltabb megítélése és a hitelezési kockázatok csökkentésének elősegítése. Megkötéseket tesz a törvény a társasági formára, a saját tőkére, a hitelreferencia-szolgáltatás

kizárólagos végzésére, a Felügyelet külön engedélyeztetési kötelezettségére, illetve a referenciaadat-szolgáltatók mint ügyfelek megfelelő létszámára (Hpt. 130/B.§).

Jelenleg egy a KHR-t kezelő hitelreferencia-szolgáltatást végző pénzügyi vállalkozás van, a BISZ Központi Hitelinformációs Zrt. (BISZ Zrt.), amely a Giro Zrt. 100%-o tulajdonában áll.

A *nem nevesített pénzügyi vállalkozások* közé tartoznak a pénzkölcsön nyújtásával, faktoringgal, pénzügyi lízinggel foglalkozó társaságok. Ezek száma jelentősebb, mint a nevesített pénzügyi vállalkozásoké. Ennek oka az, hogy a pénzügyi törvény rendszerében ezek a vállalkozások nem tartoztak a pénzügyi törvény rendszerbe és tulajdonképpen a hitelintézeti törvény kényszerítette őket, hogy pénzügyi intézménnyé átalakuljanak. Ez fontos lépés volt, mivel bezárta a Pit. szabályai által hagyott kiskapukat, amelyek lehetővé tették a pénzügyi szektor periferiáján mozgó vállalkozásoknak a bankügyletek hasznának lefőlézését a szektor biztonságát szolgáló, a jövedelmezőséget mérséklő szabályok betartása nélkül (Király - Pozsonyi 2003:973).

Az intézmények között is elindult egy átstrukturálódás. A kisebb természetes személyek tulajdonában álló lízingcégek fokozatosan megszűntek, illetve banki tulajdonba kerültek, vagy banki ügynökként működtek tovább. A folyamat kiváltója a fokozott forrásigény, a kamat-marzsok szűkülése, és az, hogy a bankok egyre nagyobb fantáziát láttak a lízingtevékenységben az 1990-es év második felétől.

Ugyanez a folyamat játszódik le a faktoring területén is. Kezdetben a bankok saját szervezetükön belül, mintegy az ügyfél komplex kiszolgálásának részeként végezték a faktoring-tevékenységet. Majd a tanulási folyamat részeként először nem banki faktoring cégeket kezdtek finanszírozni, amelyek jelentős forgalom lebonyolításával egyre nagyobb ügyfelekké lettek a bankoknak. Az 1990-es évek vége felé egyre több bank hozott létre saját faktoring céget a tevékenység bővítésére, egyben elismerve a tevékenység speciális jellegét. A saját cégek vagy új alapítás révén, vagy faktoring cégek felvásárlásával jöttek létre. A faktoring cégek között is végbement egy specializálódás. Egy részük a folyó finanszírozásban vesz csak részt, míg mások csak a nagyobb kockázatú számlák (sok esetben lejárt) beszedésében vesznek részt. Ez utóbbiakat *követeléskezelő pénzügyi vállalkozásoknak* tekinthetjük, hiszen a cél nem a folyó finanszírozás, hanem a kétes követelések beszedése, kezelése, illetve üzleti információk szolgáltatása, amely komplex feladatot ró a pénzügyi intézményre. Általában mind a két szolgáltatást nyújtó vállalkozásokról van szó, de előfordul, hogy az információszolgáltatás nélkül csak követeléskezeléssel foglalkoznak ezek a társaságok.

A klasszikus faktoringgal foglalkozó pénzügyi vállalkozások tevékenysége kiterjed pénzkölcsön nyújtására is, ténykedésük a zálogjoggal fedezett hitelek területére tolódott, ott is a növekvő igényeknek megfelelően az ingatlan-jelzálogjoggal biztosított hitelek területén értek el bővülést elsősorban.

Mindebből látszik, hogy a négy kizárólagos hitelintézeti tevékenység kivételével végzett pénzügyi szolgáltatási tevékenység révén ezek a pénzügyi vállalkozások szinte bankként működnek, működésükre azonban enyhébb szabályozást határoz meg a hitelintézeti törvény. A pénzpiac rendezett működése, a banki licenz értékének megőrzése miatt célszerű lenne a pénzkölcsön-nyújtási tevékenységhez, illetve a pénzügyi lízingtevékenységhez magasabb szintű intézményi feltételt előírni. Így a faktoring-tevékenység végzésére is csak szakosított hitelintézeti formát tennék lehetővé.

Ez előny lenne a faktoring társaságok számára is, hiszen a piac letisztulna, szigorúbb szakmai, prudenciális feltételek érvényesülnének. További előny, hogy a szakosított hitel-

intézeti forma lehetővé tenné a forrásgyűjtést, és a betétesek szigorú védelme megoldottá válna.

Mindenesetre a faktoring ilyen szintű szabályozásának a hiányosságait a jogalkotó felé jelezni kellene, amelyre alkalmas lenne egy a gazdasági kamarák mintájára működő szakmai szövetség. Azonban ebben sincs egység a faktoring-tevékenységet végzők között. Két szakmai szövetség jött létre, mintegy reprezentálva a folyó finanszírozási faktoring és a követeléskezelés, üzletiinformáció-szolgáltatási tevékenység szétválasztását.

A Magyarországi Követelésbehajtók és Üzleti Információt Szolgáltatók Szövetsége 1993-ban alakult a szakmai érdekek képviselőjéül.

A másik szakmai szövetség a Magyar Faktoring Szövetség (www.faktoringszovetseg.hu). A szakmai szövetség létrehozásának a gondolata már 2001-ben megszületett, de csak 2003-ban jött létre (Martinkó 2002:94). A szövetségben olyan bankok, pénzügyi vállalkozások vesznek részt, amelyek faktoring-tevékenységgel foglalkoznak. A tagok száma ugyan nem jelentős, de ezek faktoring forgalma a folyó faktorálási piac 90%-t lefedi, így jelentős pénzügyi intézmények csoportjáról van szó (www.faktoringszovetseg.hu). A Szövetség célja sokrétű és inkább betölteni látszik a szakmai szövetség kamarai jellegű funkcióját (www.faktoringszovetseg.hu).

A harmadik szakmai szervezet nem kimondottan a faktoring-tevékenységet végzők szövetségéül jött létre, hanem a pénzügyi vállalkozások egyesületeként, de faktoring-tevékenységet végző pénzügyi vállalkozás is tagja, így ezek érdekképviselőit ez a szervezet, a Pénzügyi Vállalkozások Országos Egyesülete látja el (www.pvoe.hu).

A szakmai szervezetek nagy hiányossága azonban, hogy nem képesek kellő súllyal fellépni a faktoring-tevékenység jogi szabályozásának a módosítása és kialakítása érdekében. (Ez persze nem feltétlen a szövetségek, hanem a jogalkotók fogadóképességén is múlik legtöbbször!)

A pénzügyi intézmények zárt rendszerén kívül megkülönböztetünk olyan vállalkozásokat, amelyek *nem pénzügyi intézményként végeznek pénzügyi tevékenységeket vagy ezeket elősegítő szolgáltatást nyújtanak, szervezetileg ugyan nem, de tevékenységük révén kötődnek a pénzügyi intézményrendszerhez.* Ilyen intézményekkel mind az Ápt., mind a Ptt. rendszerében találkoztunk, azonban ezek egy részét a hitelintézeti törvény beemelte a pénzügyi intézményrendszerbe, illetve részletesen szabályozta az egyes tevékenységek végzésének feltételrendszerét. A faktoring-tevékenység szempontjából ma már ezeknek a vállalkozásoknak a jelentőségük elhanyagolható, mivel csak a tevékenységhez kapcsolódó szolgáltatásokat látnak el (pl. ügynöki tevékenység). Ezen intézmények három csoportját különíthetjük el:

- egyes pénzügyi tevékenységet végző személyek,
- bankképviselő,
- járulékos vállalkozások.

Az egyes pénzügyi tevékenységet végző egyéb nem pénzügyi intézmények között találunk szabályozott és nem szabályozott vállalkozásokat.

A korlátozott pénzforgalmi számlát vezető, váltóval saját számlára vagy bizományosként kereskedelmi tevékenységet végző, illetve önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak, illetőleg magánnyugdíjpénztárak részére történő vagyonkezelési tevékenységet végző jogi személyeket külön nem szabályozza a hitelintézeti törvény.

Nem mondható el ugyanez az ügynöki tevékenységet és pénzfeldolgozási tevékenységet végzőkről. Az ügynöki tevékenységet végzők három csoportját különíthetjük el, a *pénzváltási tevékenységet végző nem pénzügyi intézményt* (Hpt. 16.§ (1) bek.), *Hpt. 2. sz. melléklet I.14.), a pénzügyi szolgáltatást közvetítő* (Hpt. 3.§ (9)-(10) bek., Hpt. 2. sz. melléklet I.12. pont), és a *pénzügyi ügynöki tevékenységet a bankközi piacon végző vállalkozást.* Ez utóbbi, a bankközi pénzpiacra vonatkozó tevékenységet azonban csak pénzügyi vállalkozás láthat el, kizárólagos tevékenységként, ezért nem ebbe az intézményi körbe tartozik. (Korábban mint a pénzügyi vállalkozások egyik típusát említettem.)

A *pénzváltási tevékenységet végző* elnevezésében ügynök, de valójában nem tekinthető ügynöknek, hanem inkább speciális szerződés alapján, származtatott jogon kizárólagos hitelintézeti tevékenységet végző vállalkozásnak.

Az ügynöki tevékenység harmadik csoportját képezi a *pénzügyi szolgáltatást közvetítő tevékenység.* Ez a pénzügyi szolgáltatási tevékenység körébe tartozik, ezért fő szabályként engedélyköteles tevékenység. Ennek nyilvánvaló jogpolitikai indoka, hogy a pénzügyi szolgáltatások bizalmi jellegű tevékenységek és végzésükhöz fokozott felelősségi és prudenciális szabályok kapcsolódnak (Petrik 2003:42).

Ügynöki tevékenység csak a pénzügyi intézménnyel kötött megbízási szerződés alapján és keretében végezhető. A megbízási terjedelme és az ügynök jogai eltérőek.

Speciális jogi helyzet jellemzi a *bankképviselőket*, amelyek az ügynöki tevékenységhez hasonló tevékenységet látnak el, gyakorlatilag a szolgáltatási piac feltérképezésére jönnek létre. Külföldi székhelyű hitelintézet Magyarországon, illetve magyar székhelyű hitelintézet külföldön egyaránt létrehozhat bankképviselőt, de eljárási szabályokban van a kettő között különbség. Az előbbihez bejelentési kötelezettséget, míg az utóbbihoz engedélyeztetési kötelezettséget határoz meg a hitelintézeti törvény. A bankképviselő tehát speciális jogi személy, mivel üzletszerű tevékenységet nem folytathat. Létrejöttének a célja, hogy kapcsolatot tartson személyekkel és szervezetekkel, a jogszabályok keretei között adatokat és információt szolgáltathat a képviselt hitelintézetről, illetve elősegítheti a képviselt hitelintézet szolgáltatásnyújtását és az ügyfeleivel való kapcsolattartást (Hpt. 33.§-36.§).

Míg a nem pénzügyi intézmények előző két csoportja pénzügyi szolgáltatási és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet, illetve ahhoz kapcsolódó, azt kiegészítő tevékenységet végez, addig a *járulékos vállalkozások* nem végeznek ilyen szolgáltatást. A járulékos vállalkozás elsődleges tevékenysége, hogy hitelintézet számára végez üzletszerű tevékenységet, így különösen ingatlankezelést, adatfeldolgozást, pénzzállítást, biztonsági, illetőleg kommunikációs szolgáltatást (Hpt. 2. sz. melléklet II.2. pont).

Nem sorolhatjuk a pénzügyi intézményrendszerhez tartozónak a különböző *holding típusú társaságokat* (vegyes tevékenységű holdingtársaság, vegyes pénzügyi holdingtársaság) az anya, leányvállalatok, illetve egyéb vállalkozások alkotta vállalatcsoportokat (pénzügyi konglomerátum), mivel ezek nem önálló intézmények, jelentőségük felügyeleti szempontból van (összevont alapú felügyelet, kiegészítő felügyelet) (Hpt. 90.§-96/P.§).

A faktoring társaságok strukturális csoportosítása

A hazai intézményi struktúra alapján megkülönböztetünk hitelintézeti és pénzügyi vállalkozási formában létrejött faktoring társaságokat. Jellemzően az utóbbi elterjedtebb Magyarországon, a bankok is így helyezik ki leányvállalataik révén a faktoring-tevékenységet.

Azt mondhatjuk, hogy szinte ma már valamennyi bank végzi ezt a szolgáltatást valamilyen intézményi formában.

A faktoring társaságokat az intézményi megosztás mellett egyéb szempontok alapján is csoportosíthatjuk (Martinkó 2002:75–78):

- tulajdonosok,
- szolgáltatások,
- multinacionális faktortársaságok,
- regionális faktortársaságok,
- faktorláncok.

A tulajdonosok szerinti csoportosításnál a banki és nem banki tulajdonban lévő társaságok szerint oszthatjuk fel a faktorházakat. A nemzetközi tapasztalatok alapján a banki tulajdonú vállalkozások az elterjedtek, míg nálunk a nem banki tulajdonú társaságok vannak többségben. Ha a forgalom oldaláról szemléljük a dolgot, viszont a banki tulajdonú társaságok bonyolítják le a teljes faktoring forgalom jelentősebb részét. Ennek oka a forrásigényesség, azaz jelentős, több százmilliós, milliárdos forrás szükséges a zökkenőmentes üzletmenethez és a rentábilis forgalom lebonyolításához.

A szolgáltatások köre szerint megkülönböztetünk nagy intézményi faktorcégeket, teljes körű szolgáltatást nyújtó diszkont faktorokat, specializált faktoring társaságokat, faktoring-brókereket, követeléskezelő társaságokat.

A nagy intézményi faktorcégek elsősorban a kiemelt nagyvállalatok részére nyújtanak szolgáltatásokat, és e vállalatok valamennyi számláját visszkeresettel faktorálják. Ez a hazai piacon nem jellemző intézménytípus. Jellemzőbb inkább a teljes körű szolgáltatást nyújtó faktorcégek létrejötte. Ezek nem specializálódtak egy-egy iparágra, és nem csak a faktoring egy-egy speciális ágát szolgáltatják, hanem a teljes faktoring szolgáltatási palettát felöleli tevékenységük.

Szintén nem jellemző a hazai pénzügyi piacon a specializált faktoring társaságok létrejötte. Ezek a társaságok általában egy-egy iparágra összpontosítanak, jobban megismerve ezek piaci körülményeit, kockázati tényezőit. Ez az intézmény azért nem terjedt el Magyarországon, mivel itt elég szűk a faktoring-piac, és a faktoring társaságok között specializálódás nem indulhat el, illetve az ügyfél komplex kiszolgálása érdekében nem koncentrálhatnak csak egy-egy iparági területre.

A faktoring-bróker alatt a szakirodalom gyakorlatilag a faktoring nevében eljáró ügynököt érti, ezt azonban véleményem szerint a hazai szabályozás alapján nem sorolhatjuk a faktorcégek közé, így a csoportosításba tartozása is vitatható.

Egyes szakirodalmi felfogások ellenére viszont a csoportosítás részét képezi a követeléskezelő társaságok köre, mivel a hatályos szabályok alapján ez a tevékenység is faktoring-tevékenységként értendő (Martinkó 2002:18). A követeléskezelés gyakorlatilag a faktoring komplex szolgáltatási csomag részét képezi, de a nálunk működő társaságoknál a követeléskezelés mellett a finanszírozás és a kockázatvállalás teljes mértékben hiányzik. A követeléskezelés magában foglalja többek között az információszolgáltatást, az ügyfél képviseletét, a követelés behajtását, egyeztetést és a jogi eljárásokban való részvételt egyaránt. A követeléskezelési tevékenység elsősorban a lejárt számlatartozásoknál jellemző, de nem kizárt a le nem járt követelések kezelése sem.

A faktoring elterjedésével és a piac növekedésével nagy faktoring-cégcsoportok alakultak ki, amelyek az egész világot behálózó faktoring társaságokkal rendelkeznek. Ezek a

társaságok elsősorban a belföldi faktoring-tevékenységre jönnek létre elsősorban, de a több országra kiterjedő hálózat magától értetődővé teszi a nemzetközi faktoring-tevékenység elátását is (Martinkó 2002:76–78).

A multinacionális faktortársaságok mellett fokozatosan kialakulnak a regionális faktoring-cégcsoportok is, amelyek egymással szomszédos országokban létesítenek vállalkozásokat, melyek általában helyi nagybankokkal létrehozott vegyes vállalatokat jelentenek (Martinkó 2002:78).

A faktorláncokat a nemzetközi faktoring-tevékenységnél felmerülő problémák kiküszöbölésére hozták létre. A faktorláncok tulajdonképpen szakmai egyesületek, amelyek a határon átívelő faktoring-tevékenység szabályozását és koordinálását látják el (Martinkó 2002:78).

A szervezetek célja, hogy a nemzetközi, az import-, exportfaktoringgal kapcsolatos megállapodásokat, elszámolásokat és felelősségi kérdéseket szabályozzák az alábbi szempontok szerint (Salinger 1995:117):

- az ügyfél elfogadása az importfaktor által;
- hitelkockázat importfaktor általi elfogadása;
- jogviták rendezése és a visszkereseti jog érvényesítése;
- az exportfaktor kötelezettségvállalásainak meghatározása (követelések érvényessége, értéke);
- az importfaktor fizetési feltételeinek meghatározása.

Jellemző a faktorláncokra, hogy tagjaik egyeztetik üzletpolitikájukat, biztosítják az egymás közötti információáramlást, illetve az egyes láncokba tartozó faktorházak együttműködnek (Prelovsky 1996:VI).

A faktorláncok fokozatosan terjesztették ki tevékenységüket minél nagyobb földrajzi területre, az ügyfelek kiszolgálása érdekében. A láncok egyrészt zárt rendszerűek voltak, azaz országonként csak egy-egy faktorcégre korlátozták tagjaik számát és működésüket, másrészt nyitott láncok alakultak, amelyek tagjainak a létszáma nem zárt, egy országban több tag is lehet, amelyek versenyeznek egymással (Martinkó 2002:57).

Két jelentős faktorláncot kell kiemelni: az FCI-t (Factors Chain International), illetve az IFG-t (International Factors Group) (Martinkó 2002:79–80; Prelovsky 1996:VI).

Az FCI-lánc alapítását két faktorcég, a brit HSBC Ivoice Finance és a svéd Svensk Factoring A.B. határozta el 1964-ben, majd 1965-ben a fentiek mellett a norvég S/S Factoring, a finn Factoring-rahoitus Oy és a dán Forenede Factors A/S alapításával jött létre a szervezet. Nyitott láncként alakult, tehát bárki a tagjává válhat. Magyarországon is több bank, illetve faktoring társaság a tagja. Központja Amszterdam, ahol állandó négyfős titkárság működik. Az FCI a világ legnagyobb faktorláncává vált, öt kontinensen 52 országban 155 tagot számlál (Martinkó 2002). Az FCI célja között szerepel a nemzetközi együttműködés erősítése, az egységes faktoring-technikák kidolgozása, a nemzetközi faktoring jogi és technikai problémáinak megoldására javaslatok kidolgozása, ismeretterjesztés a tagvállalatok között. Ezek szellemében az FCI Jogi Bizottsága kidolgozta az FCI Code of International Factoring Customs-t, amely gyakorlatilag a nemzetközi szabályok és szerződési feltételek kidolgozását jelentette. Ez a keretszabályozás szolgált alapul az UNIDROIT Egyezménynek.

Az IFG a második legnagyobb faktorlánc, amelyet az 1950-es évek végén a First National Bank of Boston (FNBB) hozott létre. A szervezetnek 2001-ben 30 országban 52

tagvállalata volt. A szervezet tagjainak jó részét az FNBB által alapított vegyes vállalatok teszik ki.

Összegzés

Összegzőképpen megállapítható, hogy bonyolult szabályozás jellemzi a pénzügyi intézményrendszert és a rendszeren kívüli, de valamilyen módon kapcsolódó szervezetek szabályozását egyaránt. A szabályozást a kógens és megengedő szabályok együttesen jellemzik, sokszor magas intézményi szintre emelve egy tevékenységet, majd megengedő szabályokkal saját vagy származékos jogon bárki számára megengedve a tevékenység végzését (pl. pénzváltás). A funkcionális és strukturális szabályzás összekapcsolásából nem mindig születik összehangolt egységes szabályozás.

A piaci viszonyok megérették arra, hogy egyes tevékenységek számára magasabb szintű intézményi feltételek kerüljenek megfogalmazásra. Ilyen a pénzkölcsönnyújtási tevékenység, illetve ezen belül a faktoring-tevékenység és a pénzügyi lízingtevékenység is. A pénzügyi intézményi szabályozás jelentőségét növelné, ha minden pénzügyi szolgáltatási és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet csak pénzügyi intézmények végezhetnék.

Mindenesetre a hitelintézeti törvény hatálya lépése óta eltelt időben kialakult tapasztalat alapján szükséges lenne az intézményi struktúra áttekintése és a szabályozás szigorítása és enyhítése egyaránt, nem a Felügyeletre hagyva, közigazgatási eljárásra utalva ezeket a kérdéseket.

Hivatkozások

- Csák Csilla (2000): *Az integrált szövetkezeti hitelintézetek szervezeti és funkcionális megközelítése*. Ph.D-értekezés, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, 2000.
- Földes Gábor (2003): *Pénzügyi jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 310. p.
- Freddy Salinger (1995): *Factoring Law and practice*. Sweet & Maxwell Limited, 1995, London.
- Husztai Ernő (2001-2002): *Banktan*. Tas Kft., Budapest, 2001-2002.
- Husztai Ernő (1990): *Egy lehetséges megoldás, hogy a dominók ne dőljenek*. Tőzsde Kurír, 1990. július 12.
- James Tobin (1984): *Pénz és gazdasági növekedés*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.
- Kaposy Zsuzsa (1992): *Az év faktora*. Tőzsde Kurír, 1992. szeptember 3-i szám.
- Károlyi Géza – Nagy Zoltán – Prugberger Tamás – Törő Emese (2006): *Gazdasági közjog*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2006.
- Király Júlia – Pozsonyi Gábor (2003): *Bankszabályozás és intézményrendszer Magyarországon*. In: Meir Kohn: *Bank- és pénzügyek, pénzügyi piacok*. OSIRIS Kiadó, Budapest, 2003.
- Lentner Csaba (2006): *Pénzpiacok szabályozása Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006.
- Madár Péter – Schepp Zoltán – Szabó Zoltán – Szébellédi István – Zeller Gyula (2001): *Pénzügyek alapjai*. ÚNIÓ Kft., Budapest, 2001.
- Martinkó Károly (2002): *Faktoring – a vállalatfinanszírozás hamupipőkéje*. Saldo Rt., Budapest, 2002.
- Meir Kohn (2003): *Bank és pénzügyek, pénzügyi piacok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Meznerics Iván (1977): *Pénzügyi Jog a szocialista gazdálkodásban és a nemzetközi kapcsolatokban*. KJK, Budapest, 1977.
- Nagy Zoltán (2003): *A jegybank jogállásának összehasonlító elemzése a magyar és a japán bankrendszerben*. Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica TOMUS XXII., Miskolc University Press, Miskolc, 2003.
- Pénzügyi és Kereskedelmi Enciklopédia*. NOVOTRADE Rt., Budapest, 1988.
- Petrik Ferenc (2003): *Bankjog*. HVG-ORAC Kft., Budapest, 2003.

Prelovszky Attila (1996): *Exportfaktoring: a kivitel egy hatékony mozgatórugója*, Világ gazdaság, 1996. november 13.

Simon István (2003): *Bankszabályozás*. Ph.D-értekezés, ELTE ÁJK, Budapest, 2003.

Szentiványi Iván (1988): *Bankjog*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988.

Szentiványi Iván (1985): *Lakossági pénzügyek – pénzügyi tevékenység*. KJK, Budapest, 1985.

Szöcsik Edina (1988): *A faktorálási üzletág*. Befektetés, 4. sz.

Jogszabályok

1979. évi II. törvény az állami pénzügyekről (Ápt.)

23/1979. (VI.28.) MTr. (Vhr.) az állami pénzügyekről szóló 1979. évi II. törvény végrehajtásáról

1991. évi LXIX. törvény a pénzügyi tevékenységről (Pit.)

1994. évi XLII. törvény a Magyar Export-Import Bank Részvénytársaságról és a Magyar Exporthitel Biztosító Részvénytársaságról (EXIMBANK tv.)

1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (Hpt.)

1996. évi CXIII. törvény a lakás-takarékpénztárakról (Ltp.)

1997. évi XXX. törvény a jelzálog-hitelintézetekről és a jelzáloglevélről (Jht.)

1999. évi CXXIV. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről (PSZÁF)

2001. évi LVIII. törvény a Magyar Nemzeti Bankról (MNB tv.)

2001. évi XX. törvény a Magyar Fejlesztési Bank Részvénytársaságról (MFB tv.)

2001. évi CXX. törvény a tőkepiacról (Tpt.)

Internetes források

www.faktoringszovetseg.hu

www.fhb.hu

www.giro.hu

www.keler.hu

www.pvoe.hu

www.pszaf.hu